

Sinds zijn promotieonderzoek in Groningen is Harry Wijnandts (Leeuwarden, 1948) verslingerd aan Ransuilen. Voor zijn oude werkgever, het Natuurmuseum Fryslân, coördineert hij nu alweer voor het vijfde jaar de integrale telling van alle winterroesten van deze uilen in zijn provincie. "Het blijft altijd een verrassing hoeveel uilen er 's avonds uit een boom komen zetten."

Getrainde blik voor braak

De ene conifeer is de andere niet, dat maakt Harry Wijnandts meteen duidelijk als we een bungalowwijkje aan de zuidkant van Leeuwarden binnenrijden. Hij mag dan de nodige voorkennis hebben rond bekende roestbomen van Ransuilen, toch speurt hij ook andere potentiële rustplaatsen razendsnel af. "Nee, dat is geen Ransuilenboom", zegt hij, als ik een rijzige Cipres aanwijs. "Die is veel te open. Zeker met het stormachtige weer van de laatste dagen zoeken ze wat dichtere bomen op." Tot mijn verbazing houdt hij vervolgens bij een ronduit pietepouterig Hulststruikje wel even halt. "Hier zat er recent nog eenje in!" Snel scant Wijnandts de grond onder het struikje. "Geen stront, geen braakballen, dus geen uilen." De eerste pittende Ransuilen zien we in een boom die hij al op zijn kaartje had ingetekend. Pal naast een bungalow zitten de vogels wijd verspreid over de takken. Op het kaartje stond al '7' ingevuld, drie meer dan we er nu zien. "Het kan zijn dat de vogels door het vuurwerk van oud en nieuw, of door de storm wat zijn uitgewaaid over de buurt. Maar voor hetzelfde geld zitten er hier wel degelijk zeven vogels in de boom. Dat weet je overdag nooit zeker." "Niet wijzen!", gebiedt Wijnandts, als ik vraag of 'dat' misschien één van de ontbrekende uilen is. "Daar houden ze niet zo van, zeker niet als je net aankomt. Ik blijf in het begin altijd een beetje op afstand, zodat ze even kunnen wennen." Hoe dan ook, 'dat' blijkt een tak, geen uil.

Saaie bomen

Iets verderop in de wijk zitten nog twee uilen, dat wil zeggen: twee zichtbare uilen in een Thuja. Wijnandts beaamt dat die Thuja's toch zo'n beetje de meest saaie bomen van Nederland moeten zijn. "Tot ik mij met Ransuilen ging bezighouden associeerde ik deze exotische coniferen ook vooral met begraafplaatsen", lacht hij. "Maar Ransuilen hebben er geen problemen mee. Op zoek naar beschutting zoeken ze in de winter verschillende soorten coniferen en naaldbomen op, maar ook hulststruiken, of dichte klimop pakketten." Een 'roest' van twee uilen mag bijna geen naam hebben, dus speurt Wijnandts de grond en de takken in de buurt ook nog even af.

De buurman van de tuin-met-Thuja zet hem op het spoor van de volgende exemplaren. "Dêr op de hoeke sliepe er faak ek grif een pear", zegt de man, waarop we op de hoek inderdaad een paar uilen ontdekken in een smalle, dichte taxus. Als één van de uilen verstoord opvliegt en het keukenraam van de bungalow schampt heeft Wijnandts overduidelijk de smoor in. "Het gaat nu gelukkig net goed, maar dit moeten we natuurlijk niet hebben. Verstoring overdag moet je echt voorkómen. We gaan! Deze roest wordt uiteindelijk wel geteld door één van de vrijwilligers die 's avonds komen tellen." Potentiële verstoringen zijn ook de reden dat Wijnandts niet happig is op al te gedetailleerde vermeldingen van de posities van de roestbomen. "Er zijn verschillende 'beroemde' roesten in Friesland. Daar zitten waarschijnlijk de meest gefotografeerde Ransuilen van het land. Zo is er zelfs een mooie roest op de binnenplaats van een bejaardenhuis. Daar kun je op de eerste verdieping, van achter het glas de vogels op ooghoogte bekijken zonder ze te verstoren. Maar de meeste rustplaatsen houd ik liever stil. Je ziet nu net zelf hoe makkelijk je de vogels opjaagt als er bijvoorbeeld allemaal fotografen op af zouden komen." Dat wil overigens niet zeggen dat Wijnandts publiciteit rond 'zijn' uilenproject schuwt. Integendeel! "Iedere keer als er iets over de uilentellingen in de Leeuwarder Courant verschijnt, of op Omrop Fryslân, krijg ik weer meldingen van mensen die uilen in hun tuin of hun wijk hebben. In zeker driekwart van de gevallen gaat het dan om roesten die we al kenden, maar een heel enkele keer komen we op die manier toch bij onbekende groepen ransuilen terecht. Al met al denk ik dat we de meeste Friese Ransuilen nu wel aardig in beeld hebben."

Natuurmuseum

Tot zijn pensioen, in 2010 was Wijnandts directeur van het Natuurmuseum Fryslân, in Leeuwarden. Dat museum stelde hem ook in staat om zijn oude liefde, de Ransuilen, weer op te pikken. "In 1983 ben ik gepromoveerd bij Rudi Drent, op de ecologie en energiehuishouding van deze uilen. Vijf jaar terug stelde het museum middelen beschikbaar om in de hele provincie de winterroesten te tellen. Er zijn

DE

KLEI

Bollen en

Bruine veertjes

Wetenschapjournalist Rob Buiten maakt voor diverse media reportages over vogels en vogelaars. In de rubriek 'In de Klei' doet hij voor SOVON-Nieuws verslag van zijn ontmoetingen in het veld.

sindsdien een kleine 250 roesten bekend, waarvan er deze winter ongeveer 120 bezet zijn. Al met al verwacht ik dat we deze winter rond de duizend uilen zullen tellen."

De winters van 2008/2009 en 2010/2011 waren regelrechte toppers. Toen telden de vrijwilligers onder leiding van Wijnandts ruim 1600 Ransuilen. In 2009/2010 werden er nog geen 900 uilen geteld. "Ik verwacht dat je dat soort schommelingen vooral uit de muizenstand kunt verklaren. De zomer van 2009 was een slechte voor de Veldmuus! Uit de analyses van braakballen blijkt dat Veldmuizen het stapelvoedsel zijn voor deze uilen. Van iedere roest proberen we ook 75 tot 100 braakballen te verzamelen voor prooianalyse. Er zitten roesten bij waar we 100% Veldmuizenresten vinden. Er zullen niet veel roofvogels of uilen zijn die zich zo exclusief op één prooi toelagen!"

Die voorliefde voor prooien van het open veld wordt ook weerspiegeld in de verspreiding van de uilen over de provincie. Ten oosten van de diagonaal Dokkum - Lemmer zit net 20% van de Friese Ransuilen. In de westelijke, open helft zit de rest. Die verdeling denkt Wijnandts ook te kunnen verklaren uit de verspreiding van Haviken. "De Havik is een belangrijke predator van de Ransuil. Zoveel moeite als wij hebben om de vogels in de boom te vinden, zo makkelijk plukt een Havik ze eruit. En zeker in het voorjaar, als de jongen luid zitten te bedelen, wil ook een Bosuil nog wel eens een jong verschalken. Dat verklaart denk ik ook waarom ze in het beboste zuidoosten achteruit gaan en het in het open noordwesten juist goed doen."

Volgens de onderzoeker zijn de Haviken ook de reden dat de uilen vooral de bebouwde omgeving opzoeken voor hun winterroesten. Het overgrote merendeel van de rustplekken ligt binnen de bebouwde kom. "Ik kreeg vandaag nog een telefoontje van het museum, dat iemand rond het kerkje van Goutum een paar uilen had gezien, dus daar wil ik ook nog even gaan kijken."

Als we in Goutum aankomen scant Wijnandts vlug de potentiële slaapbomen. Dat blijken er nogal wat te zijn. "Dan kun je nog zo getraind zijn, dat wordt ook voor mij een spel in een hooiberg. En ik wil ook op tijd bij de volgende

plek zijn. Daar moeten we nog een grote slaappleaats tellen op het moment dat de vogels uitvliegen voor de jacht."

Verstopt

De meest spectaculaire roest die we deze dag bekijken ligt midden in de kleine dorpskern van St. Annaparochie. De vrouw bij wie de uilen in de tuin zitten weet inmiddels wel wie Wijnandts is. "Ik maak altijd even een praatje met de mensen en vraag uiteraard ook of ik even hun tuin in mag om de uilen te tellen. Er is bijna niemand die de uilen niet geweldig vindt als je er over vertelt. Slechts een enkeling moppert over de poep op het straatje onder een roestboom. Ik wordt zelfs wel eens uitgenodigd voor het eten als ik met een avondtellingen bezig ben", lacht hij.

Een kwartier voor de zon 'officieel' onder gaat – door het regenachtige weer is het al geruime tijd donker – begint één van de drie zichtbare uilen in de schemer zijn veren te poetsen. De vogel zit vlak voor een kantelraam in het dak en moet de bewoners dus een gouden uitzicht uit de zolder bezorgen. Twee vogelvrienden van Wijnandts posteren zich bij de boom, terwijl ik met de onderzoeker bij een tweede boom in dezelfde tuin ga staan. Nog geen vijf minuten later roepen de collega's heel hard 'Eén!' De eerste uil is weggevlogen. 'Twee, ... drie!' roept Wijnandts een paar tellen later naar de collega's, om de telling helder te houden. Tot 'zeven' gaat het rustig, maar dan raken de vogels verstoord en gaat het loos: 'acht, negen, tien,vijfentwintig, zesentwintig!' Uit beide bomen schieten lichtbruine schimmen zonder een geluid te maken weg, de weilanden achter het dorp in. De teller blijft uiteindelijk op dertig vogels steken. Vanwege het wat chaotische verloop van de telling houdt Wijnandts een kleine marge in zijn achterhoofd. "Maar toch, als je bedenkt dat deze twee bomen deze week ook op waarneming.nl verschenen, met de mededeling dat hier wel drie Ransuilen bij elkaar zaten ... Het maakt niet uit hoe ervaren je bent; deze vogels kunnen zelfs de beste waarnemers verrassen."

Rob Buiten